

BESZÉLGETÉS

„Tenni valamit a jóért”

Pálos Frigyes hatvani préposttal beszélget Zika Klára

Hatvan az egyetlen város amelynek kereszténydemokrata polgármestere van. A helyhatósági választásokat a KDNP nyerte meg: a polgármester mellett négy képviselő is kikerült ebből a pártból. Bármerre jártam, bárkivel beszéltem, mindenütt az „Atyát” emlegették, aki mozgatója volt a KDNP-nek.

Amikor a barokk plébániatemplom szomszédságában lévő plébánián személyesen is találkoztam Pálos Frigyes hatvani prépostplébánossal, megértettem, hogy hatni tud az emberekre. Jó humorú, közvetlen ember, remek társalgó. Történeteit, emlékeit olyan láttatóan osztja meg, hogy részeseivé tesz élményeinek.

Lakószobái műzeumi hangulatot árasztanak, a műemléki feltárások, ásatások rajzaival, fotóival, tárgyi emlékeivel. Mert Pálos Frigyes papi hivatása egybefonódott a magyar keresztény kulturális értékek mentésével, az egyházművészet iránti elkötelezettségével. Életének különböző állomásait megismerve a bibliai példázat jutott eszembe a hű szolgáról, akinek a keze alatt égett a munka s megsokszorozta a rábízott javakat. Mert lehet belekeseredni a félreállításba, hivatkozni a nehéz körülményekre és nem törődni semmivel, de lehet a számkivetettségben, büntetésben is maradandót alkotni.

Bár az én nemzedékem csak nagy általánosságban ismeri az egyház 1945 utáni vesszőfutását, azt tudjuk, hogy akik nem kötöttek kompromisszumot és nem lettek békepapok, göröngyös úton, állandó fenyegettségben végezték munkájukat. Pálos Frigyes 1947-ben szentelték pappá, első éveit éppen erre az időre estek.

Amikor életútjáról, lelki formálódásáról faggattam, családját és gyermekkorának életre szóló útravalóit említette az első helyen.

Kispesten születtem, s azon a részen, ahol mi laktunk, különböző nemzetiségű családok éltek békességben – főleg a Monarchia területéről. Anyai ágon a nagyszüleim a Rába vidékéről kerültek fel Budapestre, szegény sorból. Édesapám familiája pedig – apai ágon – burgenlandi mesteremberekből állt. A nagyapám vasesztergályos volt Bécsújhelyen, s amikor a cége megalapította Magyarországon az első csavargyárat (a külső Váci úton), akkor szakembereket is hoztak magukkal, így költözött át a család Magyarországra. Az édesapám egyéves volt akkor. Innen a salgótarjáni acélgyárba hívták a nagyapát jobb fizetésért, itt éltek néhány évig. Amikor Kispesten megalakult a Hoffer-Schwarz Mezőgazdasági Gépgyár (a későbbi Vöröscsillag Traktorgyár), az alapító Hoffer Albert, aki ismerte a nagyapát, az esztergályos alapítómesterévé tette. Érdekes, hogy akkoriban egy gyári munkásember mindjárt tudott házat építeni magának, s amikor a gyerekek szaporodtak, nagyobbat is.

Édesapám mindössze hat elemi végzettségű, akkor beállt inasnak és így fejezte be a polgárit és került felsőbb ipari iskolába. Apai nagyanyám sohase tanult meg magyarul, a nagyapám igen, ő helyesen is írt, de a levelezését végig németül folytatta, gót írással. Kétnyelvű világ volt ez akkoriban. Édesapám 1905-től szintén a Hoffer gyárban dolgozott, egészen 1951-ig, amikor is a pap fia miatt kirúgták úgy, hogy 46 éves szolgálati idejére semmi nyugdíjat nem kapott. Akkor engem kecskeméti káplánságból menesztett az államhatalom.

■ *Miért volt annyira meghatározó jelentőségű emberi-lelki fejlődésében a család?*

Ha visszagondolok a gyermekkoromra, a család vasárnapi együttléte maradandó élményt jelentettek a számomra – szerintem ez hiányzik ma a legtöbb családban. Elég nagy szegénység volt a harmincas évek elején, ennek ellenére felejthetetlenek voltak a mise utáni vasárnapi kirándulásaink, melyeket nagyon olcsón kellett megoldani: egy szakaszjeggyel, a többit gyalogosan. A magyar florát az én vasesztergályos, géplakatos édesapámtól ismertem meg. A kirándulásokon mindig előhozott valamit: ki tud felsorolni a legtöbbet Európa folyóiból, Spanyolország hegyeiből, Európa fővárosaiból – ilyen társasjátékaink voltak.

Kisgyerekkoromban megtanultam tőle az összes magyarországi mozdonytípust. Édesapánk a legkülönbözőbb irányba nyitogatta a szemünket. No és a vasárnap délutáni társasjátékok, közös muzsikálások! Érdekes világ volt ez – szegényebb, de megelégedettebb. A nagypapa túl a hetvenen még kijárt velünk korcsolyázni, tőle tanultunk bógnizni. Szeretett fuvolázni, a két tantim remekül játszott stájer citerán, egy nagybátyám – aki a Hoffer gyárban volt művezető – kitűnően jódlizott, a nővérem zongorázott. Nekem nem volt türelmem a hangszeres muzsikához, de az énekléshez igen. A szüleink, nagyszüleink is velünk énekeltek. Ez még nem a gépzene világa volt. A családi ház egyik részét kiadtuk egy gyermektelen házaspárnak. A férfi berlini gépészmérnök, az asszony linzi, kitűnően zongorázott. A férfi hobbiból ingaórákat gyártott és mesterhegedűket, amelyeket be is játszott. Bemehettünk hozzájuk a házi koncertekre. A harmóniak akarva-akaratlanul belemásztak a lelkünkbe. Karácsonyra tőlük tanultuk meg a német nyelvű karácsonyi énekeket három szólamra. Ezek a családi házimuzsikálások csodálatosak voltak. Ha most visszagondolok, biztos, hogy ezek az ibolyát kereső, barkát szedő vasárnap délelőttök, az őzekkel, vaddisznókkal való találkozások, házi muzsikálások, apu társasjátékai mind-mind óriási hatásúak voltak.

■ *És miből nőtt ki a művészettörténeti érdeklődése?*

Gimnazista éveimben volt egy kis vonzódásom a bencés világ felé, ami egybeesett a liturgia iránti érdeklődéssel. A liturgia szeretete pedig rátereli az ember figyelmét az egyházművészeti alkotásokra, művészeti stílusokra. Kispap koromtól kezdve egy ilyen irányú érdeklődés volt bennem. Aztán az a liturgikus megújulás, amit nálunk Szunyogh Xavér képviselt, szintén nagy hatással volt rám. Később közeli, személyes barátság is fűzött hozzá. Tizenhét évig Teresken plébánoskodtam, amely az ő szülőfaluja volt. Biztos vagyok afelől, hogy az én illetén való érdeklődésemet a liturgia szeretete, az istentiszteleti formák világa nyitotta meg.

■ *Bocsásson meg, de az én tapasztalatom szerint a liturgia szeretetéből nem feltétlenül következik az is, hogy valaki vonzódjon a művészetekhez, az pedig különösen nem, hogy az értékmentést fontosnak tartsa. Akkor nem lenne annyi omladozó templomunk, elhanyagolt egyházi épületünk, mert ez nem csak pénzkérdés.*

Én ezt inkább úgy fogalmaznám: Nem biztos, hogy azért, mert valaki pap, szereti is a liturgiát.

■ *Családi hatásra, vagy személyes döntésből választotta a papi hivatást?*

Engem különösen az izgatott, hogy tegyek valamit a jóért. Amikor pappá szenteltek, a korinthusi levélből vettem az első misés szentképemre a mondatot: „Én pedig szívesen áldozok, sőt áldozattá leszek a ti lelketekért.” Az, ami engem kamaszkoromtól mozgatott, egy kis nagylelkűség, ha adhatok valamit. A „Jobb adni, mint kapni” ugyancsak a bibliai mondásnak egy változata. Kamaszkoromban került a kezembe először egy Ady-kötet. Ő kétségtelenül egy zseni, de akkor némi megvetéssel tettem félre, mert találtam egy fejezetcímet: Szeretném, ha szeretnének. Egy férfi hogy mondhat ki ilyesmit – ez az én aktivitásomnak sehogy sem felelt meg. Férfiatlannak tartom, ha valaki rimánkodik azért, hogy szeressék. Engem mindig zavart a hálálkodás is, mert akkor már elvesz annak az értéke, amit az ember tehetett. Azt hiszem, valahol itt kezdődött.

■ *A szülei mit szölkáltak a döntéséhez?*

Égészen kicsi koromtól dédelgettem ezt a tervet, de mindenki gyerekes dolognak tartotta. Tizenhat éves korom táján azonban már egészen határozottan apoltam magamban ezt az elhatározást. Az érettségikor mondtam meg édesapámnak, akinek az volt a válasza: ő nem szól bele a választásomba, csak egy tanácsot ad, akármí leszek, azt becsülettel csináljam.

■ *Elemi és gimnáziumi tanulmányait Kispesten végezte, első szentmiséje is a kispesti katolikus templomban volt, de ezzel lezárult életének az a korszaka, amely a szoros családi együttlétet jelentette. Innen merre vezetett az út?*

Először Pestújhegyre kerültem, mindjárt a mélyvízbe, heti 36 hittanórával és káplánsággal. Nem is tudom, hogy győztem. Rövidesen elkezdődött a sztalini időszak, csak a fakultatív hitoktatást engedélyezték, de az 1200 gyerekből csak hármat nem irattak be. Persze a hitoktatókat mindenféle módszerrel próbálták kinyírni, a „megverem a pástort, elszéled a nyáj” alapon. Engem olyan címen, hogy államilag nem engedélyezett hittankönyvből oktatók, kitiltottak az ország összes iskolájából. 1950 elején Kecskemétre kerültem káplánnak. Nagy összevisszaság volt az átszervezések miatt. Én megkaptam a levelet a letiltásról, de Bajáról akkor helyezték át Kecskemétre a megyeszékhelyt, s a levelek elfeküdtek. Jelentkeztem Kecskeméten hitoktatónak; így lettem az utolsó hittanár a kecskeméti Tanító- és Óvónőképzőben, a gyakorló iskolában és három tanyasi iskolában.

Akkor volt a kulákhajszja, a szerzetesrendek felszámolása, nagyon-nagyon sűrű hónapok voltak.

1951 nyarán kerültem először összeütközésbe Prantner úrral, az Állami Egyházügyi Hivatal későbbi elnökével. Kecskeméten rendezték meg az első békegyűlést. A Beretvás Szállóban 150 pap számára terítettek és megjelentek talán hárman-négyen. Bűnbakot kerestek és énbelém akadtak.

■ *Miért éppen egy fiatal káplánt szemeltek ki bűnbaknak? Négy évvel a felszentelése után ezek szerint már olyan próbák következtek, amelyekhez érett bölcsesség és állhatatosság kellett.*

A megyéspüspökünk azokat a papokat, akik a papi békemozgalom első toborzó ülésén aktívan szerepeltek, a szentszék elé állította, egyház-fegyelmi ügyet csinált belőle. Az egyik beidézett Kecskemét környékén, Hetényegyházán lakott s mivel nem volt más megoldás, én vittem ki biciklivel az idézést és otthagytam a névkártyámat. Az egyik bűnöm az lett, hogy én ennek a reinitens váci megyéspüspöknek vagyok a fullajtárja. Mielőtt arra a bizonyos kecskeméti békegyűlésre sor került volna, benn voltunk a központban és hozzám is fordultak kollégák: mit csináljunk, menjünk, vagy nem? Nekem aznap épp a tanyai betegek ellátása lesz soron, ez az elsőrendű feladatomban – válaszoltam. Voltak olyanok –, akik amikor megszorították őket, úgy védekeztek, hogy a nagytemplomi káplán azt mondta, hogy ő sem megy el. Amikor Prantner leutazott Kecskemétre utánanézni az ügynek, engem neveztek meg, mint aki ellenpropagandát fejtettem ki. Az a rendszer mindig keresett bűnbakot. Akkor még a „hecc-káplánok” korában voltam, amikor megszegedi magának az ember, hogy számfűlet mutasson. Így hát, amikor Prantner az általuk kinevezett új irodaigazgatónkkal megjelent, bizony nem vettem komolyan a fenyegetéseit, miszerint a béke ellensége vagyok. Vácra mentek, ahol a püspökünk már háziőrizetben, két ávóssal élte napjait. Az irodaigazgató azonnal jelentette a püspöknek: Pálos mélyen megsértette a képviselő urat, aki követeli, hogy a Pálost függeszse fel a papi szolgálatából. A püspök másnap – mint megtudtam – meggondolatlan, fiatal papja helyett bocsánatot kért, de hozzátette: ez nem kánoni ok, ami miatt engem felfüggeszthetne. Ettől kezdve Prantner úr nagy figyelmet tanúsított irántam. Felrendelt magához riportra és közölte: most büntetésből áthelyezzük. Ha a főpásztorom így dönt, akkor természetesen engedelmeskedem – válaszoltam. – Maga nemcsak a püspökének tartozik engedelmességgel, hanem a szocialista államrendnek is. Az áthelyezés ide szölt Hatvanba, mert két kollégát kiemeltek innen. 1951–1957 között Csík József mellett voltam káplán, akit kitűnő embernek ismertem meg.

1956. szeptember 1-jével Ceglédre helyeztek, ahonnan elkerült egy kolléga teológiai tanárnak. Ő javasolt engem, mert akkor már egyházművészettel foglalkoztam.

■ *Ezek szerint ez a tevékenysége már ismert volt a kollégák körében? Milyen konkrét munkákat végzett addig?*

Kezdetől voltak próbálkozásaim. Kecskeméti káplánkodásom idején apró-cseprő restaurálásokat végeztem és beleszerettem. Emellett élveztem a barátságát Décsey prépostnak, aki a Képzőművészeti Főiskolán az Art Sacrának volt az előadója, és az egyházmegye egyházművészeti bizottságának a lelke. Maga Rómában tanult festeni. Ő pesterzsébeti plébános volt, én kispesti, innen indult az ismeretségünk. Décsey Géza irányítószellem volt, mindig megbízott valamivel. Akkoriban éppen az ő indítására kezdtem az ötvöstárgyak iránt érdeklődni. Décsey Géza ilyen értelemben igen nagy hatást gyakorolt rám. Már 1945-ben börtönbe került, aztán kiszabadult, 1952-ben újra elvitték, éveket töltött börtönben. Később volt még néhány szép alkotó éve, amikor az ő mecénási szelleme érvényesülhetett. Nagyon közel éreztem magam hozzá, élveztem atyai barátságát.

A másik meghatározó jelentőségű ismeretség Leszkovszki György, Csík prépost barátja, az Iparművészeti Főiskola professzora. Őt ugyancsak mesteremnek tartom. Egy európeer volt, hallatlanul nagy irodalmi műveltséggel. Akkor már foglalkoztam templomi dolgokkal. Csík József a hatvani prépost tekintélyével ajánlott Leszkovszkinak, aki amikor csak tehetett, magával vitt. Ő beszélt rá, hogy tanuljak művészettörténetet, mert ezt össze lehet egyeztetni a papi hivatással. Erre csak később adódott lehetőség.

1972-ben, a magyar műemlékvédelem 100 éves évfordulójára Dávid Katalin a kúria épületében először rendezett egyházművészeti kiállítást, amire én is ajánlottam egy képet – így ismerkedtünk meg. Ő aztán egy felekezeti közti művészettörténeti kurzust indított az ELTE Bölcsészkarán, amire én is jelentkeztem.

■ *Visszatérve a szolgálati helyekre: Cegléden élte át 1956 októberét...*

Hatvanban biztosan mozgalmasabban alakult volna ez az időszak, hiszen ott mindenben

benne voltam, Cegléden pedig teljesen idegen. A forradalom napjaiban bemenekült a plébániára a tanácselnök, akiről kiderült, hogy azelőtt Kispesten volt munkás. Mellé álltam, mondván: ez csak „növényevő ávos”, nem vérszívó. Néhány hónap után visszakerültem Hatvanba, de valahogy akkor már nem találtam ott a helyemet. Rövidesen bevitték Vácra és a püspök úr rám bízta az egyházmegye művészeti ügyeit. Akkorra már elég nagy ismeretségi köröm alakult ki az építészek, festőművészek, tervezők között. De ez nem tarthatott sokáig, mert kezdett sűrűsödni a levegő, a püspök úr környezetéből sorra lötték ki az embereket. Mindenféle koholt vádak, kihallgatások következtek. Amikor Vince püspök megtagadott egy rákényszerített kinevezést, azzal büntették a környezetében lévőket, hogy csak beosztott falusi plébánosok lehetnek; ez vonatkozott rám is. A püspök úr behívott: fiam, most mit csináljak veled? Én adtam az ötletet, küldjön Tereskére. Tudtam id. Entz Gézától, hogy a váci egyházmegyében van egy semmitmondó templom, amelyben egy reneszánsz pasztróforum található, amelyet a budai, vagy a visegrádi műhely kőfaragói készítettek. Nem értették, hogy kerülhetett oda, Tereske olyan gyenge hely volt, hogy egy évnél tovább nem nagyon maradt ott senki. Prantnernek nagy meglepedésére szolgált, hogy engem Tereskére száműzhetett. Azt hitte, ezzel a legrosszabbat tette velem, pedig ez a 18 év életem legjobb állomáshelye lett. Megkaptam a reneszánsz pasztróforumot, ezt a nagyszerű gombot és aztán megtaláltam hozzá a kabátot is. Három év múlva már kibújt a falakból a középkor.

■ *Ezek szerint „Áldására vált a nagy keserűség...”*

Igen, mint mindig.

■ *Kérem, idézze fel, milyen nyomon indult el a feltárási munkájában?*

Egy csúnya repedést találtam, meg akartam tudni az okát. Leástam a fal tövében és ott kváderköves falat találtam folytatólagosan. Azután zárlatos volt a villany, ki kellett cserélni a vezetékét és a vakolat alól előkerült egy felirat: 1619 augusztus 15, a templom búcsúnapja. Ez a 15 éves háború ideje volt, 1594–1620-ig. A rommá lett templomot használhatóvá tették. A szentély a pápistáké lett, a protestánsoknak egy szószerket nyitottak. A középkori falakon belül vendégfalat húztak. 1620 után a törökök újra visszajöttek, a templom leégte. A felirat a vendégfalon volt. Egypár nyom előkerült, egymás után jöttek ki az adatok és állt össze kronológiai rendben is a templom története.

■ *A feltárási és helyreállítási munkát a prépost úr végezte?*

Igen, az elejétől a végéig. Az Országos Műemléki Felügyelőségnél sok jó barátom volt, meghívták a nemzeti örökség bizottságba is.

■ *Hány évébe került?*

Mivel anyagi alapom nem volt, tizenkét-tizenhárom évbe.

■ *Mit szolt a falu?*

Amikor látták, hogy én nem pünkösdi királyságot akarok, kezdtek bízni bennem. Azon is sok múlik, hogy az ember miként találja a dolgokat, el tudja-e fogadtatni velük, amit akar. A tereskei templomról kiderült, hogy középkori, egy román és két gót periódussal. A reneszánsz pasztróforumot én 1484–1485-re datálom, ez egybeesik Mátyás budavári és visegrádi építkezésével. Bajoni István kapta meg Mátyástól Tereskét. Ez bencés apátság volt, amiből nemzetiségi monostor lett. Elég jelentős lehetett, ha Mátyás ezt a kedvencét, a váci kanonok és komáromi főesperes Bajoni Istvánt még a tereskei apátsággal is kitüntette. Bajoni Mátyás kegyeltjeként Firenzében tanult, megvolt a műveltsége, lehetősége a pasztróforum elkészíttetésére. Mátyás halála után II. Ulászló az Esztergom-szigeti bencés apácáknak adta a monostort, a birtokokkal együtt.

■ *Erdélyben nagyon sok templomban találkozunk a Szent László legendával, de hogy kerültek Tereskére Szent László-freskók?*

Izgalmas kérdés. Egyéni feltételezésem a következő: a nagyvárad-i regestrumban található 1219-es feljegyzés tanúsága szerint a tereskei és a poroszlói apát perben álltak egymással. Nagyváradon dőlt el a pőr a tereskei apát javára. Ez Szent László szentté avatása után két évtizeddel történt, a lovagkirály tisztelete őríási. Miután a tereskei apát hazajött Nagyváradról, ahol Szent László sírja volt és feltehetően valami fogadalmat is tehetett, megrendelte a Szent László freskót. Tereskén a legteljesebb sorozat látható, hat jelenettel. Ez már nem pogány ábrázolás, hanem egy férfiak számára rajzzal és színekkel leírt prédikáció. A lovagi eszmét állították a férfiak elé: a férfi megmenti a rossztól a nőt. Tereskéről írtam a művészettörténeti diplomamunkámat, de a monográfia elmaradt. A templomhoz egy kis romkert is tartozik, amelyet 1945 után kiraboltak, köveit elhordták, de az elképzeléseim szerint a belépőfalvihoz hasonlóan ezt is meg lehetne csinálni. Azt hiszem, hogy Hatvanból még lesz erőm ezeket pótolni, eddig nem került sor rá, de még nem tettem le róla.

■ *Tereskén kívül merre végzett még ilyen jellegű munkát?*

Ilyen egyszer adódik az ember életében. Az elmúlt harminc évet tekintve a számtalan templomfestésben és -helyreállításban valami részem mindegyikben volt. A közelmúltban Hévízgyörkön állítottunk helyre egy kis romtemplomot, s ez a munka újabb barátokkal ajándékozott meg.

1978-ban kerültem újra Hatvanba. Bizonyos megfontolásokból adminisztrátorként jöttem át. Az ÁEH-nál végig fekete bárány maradtam, a főkegyúri joggal élni kívántak, ameddig csak tehették. 1979 decemberében kaptam meg a préposti kinevezést. Végül is a művészettörténeti és műemléki tevékenységem nyilvánvalóvá tette előttük, hogy nem vagyok ártalmas ember. Nem aktív politikusként éltem, a magyar egyházi értékek megmentéséért küzdöttem. Ezekben az években már fontosnak tartották az egyházi műemlékeket. Így nevezhetett ki a püspök úr prépost-plébánosnak. Hatvanban ugyanis szabad királyi adományozású prépostságot alapítottak 1723-ban, miszerint a prépostot a király, a plébánost a püspök nevezi ki. 1729 óta a kettő személye egy. Tehát a mindenkori plébános a hatvani prépost. Itt mindig négy pap működött, most egyedül vagyok egy kísérettel (a hitoktatásba civileket kellett bevonnom). A lelkipásztori munka teljes erőt igényel. Rengeteg feladat várna még rám, 68. évemben léptem, nem tudom, mennyi időt és erőt kapok még az Úristentől.

„Minden időmet a múzeumi munkának szenteltem”

*A nyolcvanesztendős
Molnár Istvánnal
beszélget Fodor Ferenc*

„Székelykeresztúr nagyközség, címzetes város, egészen különleges helyet foglal el az erdélyi városok kulturális életében. Mint azt már aranybetűkkel följegyeztük, ez az alig 5000 lakosú kisváros több könyvet fogyasztott a könyvnapok alkalmával, mint a nagy erdélyi városok, most pedig, mint értesültünk, egy lelkes tanár vezetésével a diákság szervez egy egészen nagyszabású intézményt: »néprajzi és népiségkutató múzeumot«” – írta a Szabad Szó 1946. szeptember 2-i számában. A lelkes tanár – Molnár István – 1990. december 17-én ünnepelte 80. születésnapját. Székelykeresztúri lakásán arra kértem, hogy önmagáról és a keresztúri múzeum történetéről meséljen.